

DRUŠTVO KNJIŽEVNIKA HRVATSKE ODREKLO SE NOVOSADSKOG DOGOVORA

Upravni odbor podržava Izjavu kojom se Matica hrvatska odriče takozvanog Novosadskog dogovora. Taj dogovor čak ni u času nastanka nije odražavao zbiljsko stanje stvari, nego je hrvatskom književnom jeziku nametnuo razvoj protivan njegovoj višestoljetnoj tradiciji. Osim toga, taj je dogovor i u samom tekstu, a posebno u svakodnevnoj primjeni, izrazito štetio onom pojmu književnog jezika koji se u nas Hrvata izgrađuje još od preporoda. Zbog svega toga postao je simbol nelagode, nametanja i prisile. Upravni odbor DKH u cijelosti prihvaća i podržava izjavu Matice hrvatske i Hrvatskog filološkog društva. Prihvaćajući istodobno i predložena pravopisna načela, DKH ovlašćuje svoje članove, koji se nalaze u spomenutoj pravopisnoj komisiji da se zalažu za njihovo što brže i dosljednije oživotvorenje.

Zagreb, 1. 7. 1971.

*Upravni odbor
Društva književnika Hrvatske*

O NESVRŠENIM GLAGOLIMA TIPa DOTJECATI

Živko Bjelanović

Nesvršeni glagoli: *dòtjecati, ìstjecati, nàtjecati, òptjecati, òtjecati, pòtjecati, prètjecati, prítjecati, proìstjecati, stjècati, ùtjecati* i *zàtjecati* svojevrsan su problem u hrvatskom jeziku. Ti isti glagoli mogu u središnjem slogu imati umjesto *je* i samoglasnik *i*: *dòticati, ìsticati, nàticati, prèticati*, itd. Ekavci ne kažu ni *istecati*, ni *natecati*, ni *pretecati*. U Ristić-Kangrginu rječniku¹ u kojem su riječi pisane samo ekavski nijedan od ovih glagola nema svoju ekavsku formu, postoje samo glagoli *doticati, isticati, naticati, preticati, oticati, proticati*, itd. Zato i roman *Na Drini Čuprija*, napisan, kao što je poznato, ekavski, već u prvoj rečenici ima jedan od ovih glagola: »Većim delom svoga toka reka Drina *protiče* kroz tesne gudure između strmih planina...«²

Glagoli *dotjecati, istjecati*, odnosno *doticati, isticati* i svi iz tih skupina ne bi bili, osim toga, onoliko zanimljivi koliko jesu da se javljaju u ova naša dva književna izgovora onako kako se javljaju i neki drugi jezični elementi (*je – e, opći – opšti, uvjet – uslov*), tj. oštro podijeljeni granicom standardizaci-

¹ Ristić-Kangrga: Rečnik srpskohrvatskog i nemačkog jezika, II deo, Beograd, 1928.

² Ivo Andrić: *Na Drini Čuprija*, Mladost, Zagreb, 1962.

rane jezične upotrebe. No, i u ijekavski pisanim tekstovima Ivo Andrić dosljedno upotrebljava ove glagole samo u formi u kojoj se oni javljaju i u romanu *Na Drini Čuprija*: »Otkad postoji, u njoj nije nikad bilo mirna posjeda, sigurna mjesta, ni cijele vesele godine. *Sticalo se* jest, ali bogatstvo se tu nije nikad pokazivalo ni mirno uživalo, nego se moralo, jednom stečeno, kriti, svaki dan ponovo osvajati, i služilo je više kao jamstvo za nemirne i oskudne godine koje mogu uvijek naići.«³ Sličnih će se primjera naći i u Branka Ćopića premda on piše samo ijekavski: »A puške, *pretičući* jedna drugu, ospu po kamionima, natovarenim Švabama«,⁴ ili, »... najmeniku Jovi Ježu *ističe* rok službovanja i on se pomalo sprema da traži drugoga gazdu.«⁵

U hrvatskih pisaca,⁶ što je i razumljivo, pretežu oblici sa *je*, ali će se naći npr. riječi: *sticaj*, *proisticati*, *priticati*, *sticati* (od *steći*).⁷ Da i ne spominjemo kako se svakodnevno u štampi ijekavkoga jezičnoga područja (npr. zagrebačkoj) susreću primjeri u kojima se umjesto očekivanoga *je* nalazi *i*: »Do nesreće je došlo kada su se vozači istodobno odlučili na *preticanje* kamiona«,⁸ ili, »Budući da mu ugovor *ističe* tek 1972. godine, požalio se da ne prima određene premije i da njegov klub ne izvršava obaveze prema ugovoru.«⁹

A tako se oduvijek mijesalo pa je Vuk u svom rječniku¹⁰ dopustio i upotrebu ovih glagola u liku, kako je on mislio, iz zapadnoga izgovora i to zbog njihove rasprostranjenosti. I Pravopis¹¹ određuje da su glagoli *doticati*, *isticati* (od *dotèći*, *istèći*) itd. ekavski i ijekavski te da u ijekavskom oni mogu glasiti i *dotjecati*, *istjecati*, *otjecati*, itd. Pa i »Rječnik hrvatskosrpskoga književnog jezika«¹² pitanje (samo dvaju) glagola *dotjecati*, *istjecati* rješava onako kako je to i Vuk činio: registrira na ijekavskom jezičnom području rasprostranjenost i oblika *dotjecati*, *istjecati* i oblika *doticati*, *isticati* (od *doteći*, *isteći*) i proglašava ih jednako književno ispravnima.

³ Ivo Andrić: *Sabrana djela*, Zagreb, 1963., knjiga VII., str. 176.

⁴ Branko Ćopić: *Priče partizanke*, Sarajevo, 1969., str. 54.

⁵ Branko Ćopić: *Bosonogo djetinjstvo*, Sarajevo, 1966., str. 13.

⁶ »... porezi *natječu*, nameti vuku na jednu stranu, financi i žandari na drugu«, M. Krleža: *Bitka kod Bistrice Lesne*, *Sabrana djela*; Zagreb, 1962., svezak VI., str. 11.

»Literatura, ako ih već ne apsorbira, nepovoljno *utječe* na sve umjetnosti«, Matoš, *Hrvatska književna kritika*, knjiga IV., Zagreb, 1962., str. 28.

»Prema Šišiću, on (tj. Smail-aga Čengić) potječe iz poznate hercegovačke porodice, i bio je u svoje vrijeme prilično slavljn kao junak«, V. Pavletić: *Kako su stvarali književnici*, Zagreb, 1959., str. 22.

⁷ »Dosta se za vrijeme tog našeg kritičarskog previranja, *sticanja* mišljenja, javljalo ljudi, no, većina njih... nije ulagala mnogo truda da se određenije manifestira...«, *Hrvatska književna kritika*, knjiga X., Zagreb, 1960., str. 30.

»Neosnovanost patnje ne znači ništa drugo, nego da ona *proističe* iz inverzije onog simpatičnog proširenja, koje baš zbog svoje širine i univerzalnosti ukida svaki konkretniji predmet ili doživljaj...«, R. Supek: *Psihologija građanske lirike*, Zagreb, 1952., str. 61.

⁸ *Vjesnik* od 20. VII. 1970., str. 9.

⁹ *Vjesnik* od 29. VII. 1970., str. 11.

¹⁰ Vuk Stefanović Karadžić: *Srpski rječnik*, Beč, 1818.

¹¹ *Pravopis hrvatskosrpskoga književnoga jezika*, Zagreb-Novi Sad, 1960.

¹² *Rječnik hrvatskosrpskoga književnoga jezika*, Zagreb-Novi Sad, 1967.

Kad je Pravopis odobrio da se piše i *je* i *i* u ijekavskom, a *i* u ekavskom, kad se i u jednojezičnim i dvojezičnim rječnicima (ijekavskim) nalaze riječi s obje ove mogućnosti, kad je i najnoviji rječnik¹³ pregao da ne mijenja dosadašnju jezičnu praksu, zašto, pitat će netko, treba sumnjati u pravilnost i lingvističku opravdanost oblika s *i* u hrvatskom književnom jeziku.

Ne radi se samo o ovih petnaestak glagola već se radi i o imenicama *nàtječaj*,¹⁴ *òptjecaj*, *stjècaj*, *istjecište*, *stjècište*,¹⁵ *ùtjecāj*, *utjecājnost*, o pridjevu *ùtjecājan* te o petnaestak glagolskih imenica: *dòtjecānje*, *istjecānje*, *nàtjecānje*, *òptjecānje*, *òtjecānje*, *pòtjecānje*, *prètjecānje*, *prìtjecānje*, *pròtjecānje*, *stjècānje*, *zàtjecānje*.

Neke od tih glagolskih imenica, doduše, nisu u živoj upotrebi. U književnom se jeziku umjesto optjecanje, protjecanje, utjecanje čuju samo optjecaj, optok, protjecaj, protok, te utjecaj za jedno, a utok za drugo značenje, ali ih ovdje spominjem utoliko što pripadaju sasvim određenoj skupini riječi u kojoj se jedan jezični zakon provodi gotovo bezizuzetno.

Kako dvadesetak dobrih književnih riječi koje su, uostalom, u vrlo čestoj upotrebi možemo po Pravopisu pisati u ijekavskom na dva načina, zadatak je ovoga članka da otkrije zašto je to tako i da li sloboda izbora ovoga ili onoga oblika pridonosi (ili šteti) jezičnoj jasnoći i čistoći.

Potrebno je da u povijesnom razvoju ove jezične pojave utvrdimo zašto ti glagoli tako uporno čuvaju i *je* i *i* u središnjem slogu. Ako upotreba nekog jezičnog oblika i ne mora uvijek biti uvjetovana razlozima evolutivne naravi, traganje za činjenicama u njihovu povijesnom kontinuitetu može pripomoći da se ona bolje osvijetli.

Vuk Stefanović Karadžić nije bio sasvim načisto u određivanju pravilnosti oblikā sa *je*, odnosno s *i*, pa se u njegovu rječniku pored *dotjecati*, *otjecati*, *pretjecati*, *otjecanje*, *pretjecanje*, itd. nalaze i *doticati*, *oticati*, *oticanje*, *preticanje* (svi prema glagolu teći). Istina, Karadžić je uz riječi označavao u zagrada kraticom juž. ili zap. kojem od ta dva naša izgovora oblik pripada i značenje riječi na njemačkom i latinskom davao je uvijek uz one koje je označavao južnima. Time je taj dobar poznavalac narodnoga govora davao prednost ijekavskim oblicima jer je dobro osjećao da je *je* u ovih riječi istog porijekla kao i *je* u glagola *sjesti*, imenice *mjesto* ili pridjeva *ljekovit*, npr. A ikavske je oblike unio u svoj rječnik jer ih je čuo i u govorima ijekavaca i vjerovao da su oni tamo prodrli iz zapadnog govora.

Karadžić nije znao za prave razloge usporednoj upotrebi tih dvostrukosti u govorima ijekavaca. To potvrđuje i glagol *isticati* (se) od *istaći*, *istaknuti* (se).

¹³ Rječnik hrvatskosrpskoga književnoga jezika. Zagreb-Noví Sad, 1967.

¹⁴ Ekavci upotrebljavaju riječ *konkurs* jer ekavski oblik ove imenice (tj. *natečaj*) nije običan.

¹⁵ Jedine dvije imenice iz ove grupe koje imaju ekaviziran oblik (*istecište*, *stecište*) novijega su datuma.

U Srpskom rječniku Karadžić uza nj ne navodi značenje već upućuje na glagol *istjecati se* koji, zacijelo, nije nikad ni postojao. Tako je taj u svoje vrijeme nesumnjivo najbolji poznavalac štokavskoga dijalekta s ijekavskim izgovorom, rukovođen uvjerenjem da svako *i* u ovih glagola mora u ijekavskom imati odgovarajuću je-zamjenu, pomiješao značenja glagola *isteći* i glagola *istaći* i tako pružio valjan argument da ovom pitanju nije znao, kao inače, naći pravo rješenje.

Dok se Karadžićevo mišljenje tek naslućivalo iza kratica juž. i zap., tvrdnja »Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika« Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1882.¹⁶ uz riječ *dotjecati* da »– je stoji po južnom govoru mješte njegdašnjega ê te da bi po istočnom govoru glasilo *dotecati* (što nije potvrđeno), a po zapadnom *doticati*« izričita je i prema njoj su se, što se tiče ovih glagola i njima srodnih imenica, ravnali i kasniji uređivači, pa i sam Maretić koji je ovu pojavu sasvim drugačije tumačio.¹⁷ Tako je i u AR prema ovim glagolima u potpunosti primijenjeno Karadžićevo gledište.

Od svih glagola sa *i* u Broz-Ivekovićevu »Rječniku hrvatskoga jezika«, Zagreb, 1901. navode se samo glagoli *preticati* i *uticati* (kao imperfektivi glagola *preteći*, *uteći*) i odmah autori upućuju na glagole *pretjecati*, *utjecati*, te primjere i objašnjenja daju samo uz ijekavke oblike. Glagoli *doticati*, *isticati*, *nàticati*, *pòticati*, *prìticati*, *stìcati* i *zàticati* ovdje su samo imperfektivi od *dotaći*, *istaći*, *nataći*, *potaći*, *pritaći*, *staći* i *zataći* i ne daju im se kao u prethodna dva rječnika i značenja prema glagolu *teći*. Autori, naime, nisu unosili riječi »u kojima se nahodi staroslavensko Ъ (ě) po sva tri ili četiri govora nego samo po govoru jugozapadnom.«¹⁸

Na taj su način I. Broz i F. Iveković hrvatski književni jezik očistili od oblika koji su bili strani osnovnom duhu ijekavskoga izgovora. Ovo je »čistunstvo« bilo posljedica i njihova uvjerenja da je *i* u ovih riječi čist ikavizam te da mu nema mjesta pored dobrih ijekavskih oblika.

Rječnici, očito, nisu prava prigoda da se raspravlja o jezičnim problemima i da se iznosi dokazni materijal za tvrdnje, pa ipak možemo reći da su Karadžić, obrađivači AR te Broz i Iveković po sasvim nepouzdanim kriterijima unosili u svoje rječnike i riječi tipa *protjecati*, *utjecati* i tipa *proticati*, *uticati* te da su samo svojim jezičnim instinktom, a bez stvarnih naučnih temelja, tvrdili da obje zamjene stoje prema nekadašnjem jat u i da je, naravno, je-zamjena pravilnija. Je li na spornome mjestu nekada zaista bio *ě*? Ako jest,

¹⁶ Ubuduće AR

¹⁷ T. Maretić u svojoj »Gramatici hrvatskoga ili srpskoga jezika« Zagreb, 1899., paragraf 53., čudi se činjenici što i »pisci istočnjaci u tim glagolima pišu *i*«. Nakon što se pozvao na Karadžića i njegov rječnik tvrdi, ali nesigurno, da je u glagola *dotjecati*, *utjecati* nije postalo od *ě* već da se nalazi u tih glagola onako »kako prema glagolu *peći* u južnom govoru ima *upicati* se pored *prepjecati*«.

¹⁸ iz predgovora »Rječniku«, Zagreb, 1901.

gdje su im potvrde za to? Bez ikakve je osnove tvrdnja da su *proticati*, *uticati*, itd. ikavizmi iz zapadnoga govora. Može li se, naime, tako lako povjerovati da cijela jedna skupina riječi pored oblika s tako agresivnom zamjenom kakvo je *je* ljubomorno čuva u ijekavskom i oblike sa zamjenom *i*? Pogotovo je teško povjerovati u to da u ekavskom nisu nikad ni postojali dotecati, utecati, istecati jer su ih, otkako postoje pisani spomenici, potisnuli doticati, isticati, uticati iz zapadnoga izgovora.

Novija su istraživanja ovu zanimljivu jezičnu pojavu sasvim drugačije protumačila:¹⁹ *i je* (ě) i *i* samo su stupnjevi u prijevajnom nizu: e || e || o || i || Ё (*tek-ti > teći || tĕkati || tok || u-ticati || tĕci, stsl. imper.). Budući da se radi o jednoj od najsloženijih i, nedvojbeno, najstarijih jezičnih pojava (jer je prijevaj u praslavenski i staroslavenski prenesen još iz ie. prajezika), nastaje čitav niz pitanja na koja u okvirima ovoga članka nije moguće odgovoriti: da li su ovi prijevajni oblici nastali prije stsl. (čak i prasl.) faze ili u povijesno doba zajedno s ostalim iterativima (letjeti – lijetati, govoriti – nagovarati, reći – proricati, lomiti – lamati . . .) duljenjem, dakle, osnovnoga samoglasnika;²⁰ da li su dva prijevajna lika koja nas zasad najviše zanimaju, tj. *je* (ě) i *i* nastala istovremeno i stoje li oba u prijevajnom odnosu prema e u bazi tek-;²¹ nije li svaki od ova dva prijevaja davao riječima diferencirano (barem nijansirano) značenje kao što su značenje diferencirali svi ostali samoglasnici u prijevajnom nizu (tok, natakati, tĕci); jesu li i nekada e i i imali strogo omeđenu areu upotrebe i, posljednje pitanje, kako to da u iterativima (utjecati – uticati, dotjecati – doticati, itd.) imamo c umjesto k iz korijena tek- (*tek-ti, tekq)?²²

Koliko god pitanja bila zanimljiva, treba reći da odgovor (ovakav ili onakav) na svako od njih danas ne može bitno utjecati na normiranje ove je-

¹⁹ Vidi: Josip Hamm, *Staroslavenska gramatika*, Zagreb, 1970., str. 92. i Stjepan Ivšić, *Slavenska poredbena gramatika*, Zagreb, 1970., str. 93.

²⁰ Prema Hammovu mišljenju (o. c., str. 93.) indoevropski su prijevajni oblici bili produktivan elemenat tvorbe riječi u povijesno doba jedino u iterativnih glagola kod kojih su različita značenja nastajala duljenjem korijenskoga samoglasnika. Kvalitativni prijevaj e||ě, prema tome, posljedica je međufaze u kojoj je došlo do duljenja samoglasnika e (ě < ie. ē) u bazi tek-. Razvoj je, dakle, tekao u pravcu tek- → tĕk- → tĕk- i nije mogao biti završen prije stsl. stadija našeg jezika.

²¹ Beličeva tvrdnja da je *i* u glagola doticati, uticati i sl. nastalo od poluglasa ѣ sasvim je usamljena. Nije samo teško povjerovati u to da je *i* nastalo od reduciranog poluglasa (iz imper. tĕci), a ne od punog samoglasnika iz prezenta teko ili infinitiva* tekti već je jednostran i pogrešan zaključak da su lingvistički jedino pravilni oblici koje ekavci upotrebljavaju. v. Aleksandar Belić, *Savremeni srpskohrvatski književni jezik*, I deo, Beograd, 1968., str. 113. i *Istorija srpskohrvatskog jezika* knj. II. sv. 2., Beograd, 1969., str. 39. i 51.

²² Do zamjene c mjesto k došlo je najprije u glagola uticati, preticati . . . i to prema trećoj palatalizaciji utjecajem onoga *i* ispred nepalatalnoga *k*. Kasnije su se za ovom grupom, kako to tvrdi Ivšić (o. c., str. 145.), povel i ostali iterativi, pa prema -ticati i -tĕkati postalo -tjecati. I to bi bila jedina novija pojava u glagola dotjecati, utjecati . . . koja još uvijek ništa ne kaže o starosti jednog ili drugog prijevaja (Sadnik L. -Aitzetmüller R., *Handwörterbuch zu den altkirchenslavischen Texten*, Heidelberg, 1955. imaju samo prĕtĕkati, mimotĕkati, istĕkati, pritĕkati, a ni jedan primjer sa -ticati).

zične pojave i na izbor samo jednoga (ovoga ili onoga) prijevornog oblika kao norme u književnom jeziku jer je očito 1. da su i *je* i *i* rezultat iste lingvističke pojave, 2. da i jedan i drugi prijevorni lik daju riječima (glagolima) isto značene i 3. da su u višestoljetnom kontinuitetu upotrebe oba lika ostala u upotrebi.

Tek sad možemo postaviti pitanje: jesu li pravilniji glagoli tipa *doticati* ili tipa *dotjecati*, ili imenice *doticanje*, *isticanje*, odnosno *dotjecanje*, *istjecanje*; da li u ijekavskom pored jednih smatrati pravilnima i druge oblike te, koji su od njih precizniji i izražajni? Unutar tih krupnih mogu se, dakako postaviti sitnija, ali vrlo konkretna pitanja: *ističe* li sunce, ili, *istječe* li sunce; *proističe* li što iz čega, ili, *proistječe* li što iz čega; da li novac *optiče* ili *optječe*; da li rana *otiče* ili *otječe*; znače li isto ove dvije rečenice: *On je priticao kad god je mogao* i *On je pritjecao kad god je mogao*?

Odgovor na prvo i najvažnije pitanje samo je ovaj: s gledišta porijekla i kontinuiteta žive upotrebe pravilni su i glagoli tipa *doticati* i tipa *dotjecati*, pa i imenice *doticanje* – *dotjecanje*, *uticanje* – *utjecanje*, *uticaj* – *utjecaj*, ali sa gledišta jasnoće, preciznosti izražavanja i velikoj rasprostranjenosti je-prijevoja u hrvatskom književnom jeziku upotreba glagola *dotjecati*, *istjecati*, *utjecati* . . . te imenica *stjecanje*, *utjecaj* i svih riječi koje s je-refleksom pripadaju istoj skupini treba da bude norma našega književnog jezika.²³ Evo razloga za to:

1. Nema ni jedne riječi iz ove skupine koja nije potvrdila i u govoru i u pismu svoju ekspresivnost u ijekavskom obliku. Ni kod jedne od njih nema ni jezičnih ni izvanjezičnih razloga da se umjesto je-likova upotrebljavaju i-likovi. Glagoli *ùticati*, *dòticati*, *prèticati* te imenice *ùticaj*, *sticaj*, itd. u ijekavskom se zaista doimaju kao ikavizmi (i ijekavac Vuk je tako mislio) jer su se nekada u zapadnoj Bosni i u Dalmaciji, dakle na području štokavskog dijalekta s ikavskim izgovorom, ove riječi javljale samo u ovom ruhu,²⁴ a tamo se i danas tako čuju u svakidašnjem govoru i u dijalektalnoj upotrebi. Usporedna upotreba, osim toga, čas jednih čas drugih oblika u ijekavici (kako to i Pravopis dopušta) stvara u sasvim poljuljanom jezičnom osjećaju još veću nesigurnost i uvjerenje da sve u našem jeziku može biti i ovako i onako.

2. Nesvršeni glagoli složeni od prefiksa i glagola taći (taknuti) ne razlikuju se u hrvatskom jeziku od i-prijevoja nesvršenih glagola složenih od prefiksa i glagola teći ni po obliku (*doticati*, *isticati*, *poticati*, *priticati*, *sticati*, *uticati*, *zaticati*), a osim glagola *doticati* (*dotícati* od *dotàknuti*, *dòticati* od *dotéći*) ni

²³ Diferenciranu upotrebu glagola *doticati*, *dotjecati*, *sticati*, *stjecati* itd. branili su već: Nikola Andrić, Branič jezika hrvatskoga, Zagreb, 1911., Dragutin Boranić, Pravopis (X. izdanje) i Stjepan Babić, Jezik (ijekavski izgovor), Zagreb, 1965.

²⁴ »Kako polje premaliti toli lipa ne izniče.
lića joj se ružom diče Mladost će se pomamiti
ruža nigdar pri na sviti koja no se za njom stiče.«

Stiće u pjesmi »Jur ni jedna na svit vila« ima značenje prema glagolu *steći* se. Prema tome mladost se *stječe* (tj. skuplja se) za Lucićevom ljepoticom.

po *naglasaku*. Kako se ne razlikuju glagoli, ne razlikuju se ni glagolske imenice: isticanje, proticanje, poticanje, sticanje, uticanje zaticanje . . . pa ni imenice uticaj, sticaj itd.

U rečenici, doduše, najčešće nije teško odrediti za glagole kojoj od ove dvije grupe pripadaju: jedni su prelazni, drugi neprelazni; jedni se slažu s ovim, drugi s onim padežom ili prijedlogom; jedni imaju sasvim ograničenu, a drugi vrlo raširenu upotrebu, itd. Tako su glagoli doticati, poticati, priticati, uticati, zaticati (svi od taći, taknuti) prelazni, neprelazni su, pak, po formi isti glagoli složeni od teći. Glagol isticati (od iz-teći) neprelazan je, glagol isticati (od iz-taći) osim što je prelazan može biti i povratan. Jasna je zato Andrićeva rečenica: »Njegov ukočen pogled počivao je na beloj ploči . . . koja se na mesečini isticala iz crvenog kamena.«²⁵ Sticati (od staknuti) može se samo vatra, ugljevlje, sticati (od steći) ima mnogo širu upotrebu (stiče se slava, čast, imanje, novac, zasluga . . .) i po objektu se, najčešće bez teškoća, razaznaje na koji se od ova dva glagola odnosi značenje. U rečenici, npr. *Dotiče i meni i tebi* glagol znači dostaje, a u sličnoj *Dotiče i mene i tebe* dotiče znači dodiruje. U prvoj je rečenici glagol neprelazan, u drugoj ima svoj objekt u akuzativu.

Ipak se može dogoditi da rečenica zbog miješanja obaju likova bude nejasna jer i-oblici iz ove skupine štete jasnoći i preciznosti izražavanja. Pogledajmo malo ove dvije rečenice: *Priticao je kad god je mogao i Nikal i kobalt u doticaju s vodom daju nove spojeve!* Je li u njima sve baš sasvim kazano? Mislim da nije jer se miješaju značenja prema glagolu teći, odnosno prema glagolu taći. Prva rečenica može značiti da je (on) priticao ugljevlje kad god je mogao, ali i to je (on) pridolazio nekome u pomoć kad god je mogao. U drugoj su rečenici (zbog nejasnoće) kobalt i nikał mogli davati nove spojeve tekući s vodom (u vodi) ili u kontaktu s vodom.

Evo još nekoliko dvoznačnih rečenica zbog dvoznačnosti glagola u njima: *Nije znao da li da stiče* (vatru ili bogatstvo) *ili da skrsti ruke. Ističe rok u kome treba sve završiti* (on naglašava, potcrtava rok u kome treba sve završiti, ili, rok je pri kraju). *Uticao je svakome od njih* (karanfile, ili, bio je brži od svih). *Može li doticati i s one strane* (dodirivati, ili, tekući dolaziti)? *Za isticanje nije potrebno ništa više* (sve smo napravili da bi voda počela teći, ili, sve smo jasno kazali, nema više potrebe da objašnjavamo). *Kolike li ljepote u tom doticaju* (nadolaženju vode, ili, dodiru)! *Zatičemo ga slomljena* (štap u zemlju, ili, čovjeka u kući). I još dvije: *Sve to posredno ili neposredno služi istoj svrsi: isticanju vremena. Ponekad sam ga zaticao pred vratima, kad bi mi se učinilo da je tišina postala drukčija.*

Nema dvojbe, međutim, kad se ovako kaže: *Nije znao da li da stječe ili da skrsti ruke. Istječe rok u kome treba sve završiti. Utjecao je svakome od*

²⁵ Na Drini ćuprija, str. 286.

njih. Može li dotjecati i s one strane. Ponekad sam ga zatjecao i pred vratima. Kolike li ljepote u tom doticaju! Zatičemo ga slomljena. Isticalo je njegovó pravo i značaj, itd. Ovdje su značenja jasno izdiferencirana jer su izdiferencirana značenja glagola i imenica zatjecati, zaticati, istjecati, isticati, stjecati, utjecati, doticaj, jednom prema glagolu teći, a drugi put prema glagolu taći (taknuti).

Osim što su dokazali svoju ekspresivnost u književnim tekstovima, osim što su po porijeklu vrlo stari i jezično pravilni, glagoli dotjecati, utjecati, istjecati, itd. precizniji su i u svakodnevnoj upotrebi i u književnom jeziku. Zato im uz onaj prvi razlog treba dati prednost u odnosu na glagole doticati, isticati, uticati, i to u tolikoj mjeri da u hrvatskom književnom jeziku treba smatrati pravilnim samo: dotjecati, istjecati, natjecati, optjecati, otjecati, pretjecati, protjecati, proistjecati, pritjecati, stjecati, utjecati, zatjecati; dotjecanje, istjecanje, natjecanje, otjecanje, pretjecanje, stjecanje, optjecaj, stjecaj, istjecište, stjecište, utjecaj, utjecajnost, utjecajan, kada, dakako, imaju značenja prema glagolu teći.

Prema tome, *sunce istječe, nešto iz nečega proistječe, novac (krv) optječe, rana otječe, nešto se događa stjecajem prilika*, da spomenem samo slučajeve u kojima se koleba i najbolji ijekavac.

Na sva pitanja koja su nam se nametala u vezi s nesvršenim glagolima složenim od prefiksa i glagola teći nije bilo moguće odgovoriti bez one analize u kojoj smo tragali za uzrocima kolebljivosti njihova središnjeg sloga. Oba prijevorna lika u tih glagola postoje u našem jeziku odavno i razvili su se po zakonitostima koje možemo smatrati osnovnima. Nije ništa neobično što su se jedni likovi udomačili u ekavskim, a drugi u ijekavskim govorima. Pored ostalih i ovo je jedan od jezičnih elemenata koji književne tipove determiniraju kao dvije jezične posebnosti nastale u uvjetima različitog povijesnoga, pa prema tome i jezičnog sazrijevanja.

PREDIKATNI ATRIBUT

Zlata Derossi

Predikatnim atributom, priročnim atributom, dopunskim predikatom, privremenim atributom i sličnim nazivima označuje se u gramatici onaj atribut koji izriče *slučajno* ili *prolazno svojstvo*, odnosno *stanje* imenice ili pojma na koji upućuje zamjenica. Naziv predikatni atribut Maretić odbacuje kao nepravilan (Neki gramatici zovu pridjev u toj službi predikatni atribut, ali pravi razlog tome imenu teško je razumjeti,¹ a Musić drži da je Maretićev naziv

¹ T. Maretić: Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika, 3. izdanje, Zagreb, 1963., str. 491.